

Մտրասբուրգ, 2020 թվականի հունիսի 10

ԱԱԵՀ (2020)8վերանայված¹

Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողով (ԱԱԵՀ)

ԱԱԵՀ-ի հատուկ լիազումար
վիրտուալ նիստ
Չորեքշաբթի, 2020 թվականի
հունիսի 10

Կազմակերպվել է Եվրոպայի խորհրդի
Նախարարների կոմիտեի Հունաստանի
նախագահության շրջանակներում

ԱԱԵՀ ՀՌԶԱԿԱԳԻՐ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱԾ ԴԱՍԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱ ԱՌՋԵՎ ԾԱՌԱՑԱԾ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ COVID-19 ՀԱՄԱՎԱՐԱԿԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆԻՑ ՀԵՏՈ

Եվրոպայի խորհրդի Արդարադատության արդյունավետության եվրոպական հանձնաժողովն (ԱԱԵՀ) աջակցում է Կազմակերպության անդամ պետություններին՝ իրենց դատական համակարգերի արդյունավետությունն ու որակը բարելավելու ուղղությամբ, որպեսզի նրանք ապահովեն իրենց գործունեությունը Եվրոպայի խորհրդի չափանիշներին համապատասխան և բավարարեն արդարադատություն հայցողների պահանջները:

¹ Սույն փաստաթուղթը թարգմանվել է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի կողմից Գործընկերություն հանուն լավ կառավարման ծրագրային ձևաչափի շրջանակներում ֆինանսավորվող և Եվրոպայի խորհրդի կողմից իրականացվող «Աջակցություն դատական բարեփոխումների իրականացմանը՝ Հայաստանում դատական իշխանության անկախության և արհեստավարժության ամրապնդումը» ծրագրի շրջանակներում:

COVID-19 համավարակն առողջապահական ճգնաժամ է, որն ունի լուրջ մարդկային և սոցիալական հետևանքներ, այն նաև մարտահրավերներ է ստեղծել անդամ պետությունների դատարանների և դատական իշխանությունների համար: Այն առաջարկում է մտածել այնպիսի նորարարական միջոցառումների մասին, որոնք կարող են ի հայտ գալ դատական համակարգերի ներսում:

Անդամ պետությունները զգալի ջանքեր են գործադրել կարճ ժամանակահատվածում նոր հանգամանքներին հարմարվելու և իրենց դատարանների գործառույթներն ապահովելու նպատակով առկա ռեսուրսների առավելագույն օգտագործումն ապահովելու համար: Նրանք պետք է առաջ շարժվեն և դասեր քաղեն այս փորձությունից: Ճգնաժամը չի կարող օգտագործվել դատական համակարգում առկա թերություններն արդարացնելու և առավել ևս չափանիշները նվազեցնելու կամ իրավական երաշխիքները խախտելու համար:

Առողջապահության ոլորտի այսպիսի ճգնաժամը կարող է կրկնվել: Դատական համակարգերը պետք է պատրաստված լինեն, մասնավորապես, երբ խոսքը վերաբերում է արդյունավետ լուծումներ գտնելուն՝ ապահովելու դատարանների աշխատանքի շարունակականությունը և արդարադատության մատչելիությունը՝ միաժամանակ հարգելով անհատի իրավունքները:

Այս համատեքստում ԱԱԵՀ-ն ցանկանում է անդամ պետություններին հիշեցնել հետևյալ կարևոր սկզբունքները.

Սկզբունք 1 (Մարդու իրավունքներ և օրենքի գերակայություն)

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (ՄԻԵԿ) 5-րդ հոդվածի (Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք) և 6-րդ հոդվածի (Արդար դատաքննության իրավունք) սկզբունքները պետք է մշտապես պաշտպանված լինեն և հատկապես կարևորվեն ճգնաժամերի ժամանակ: Դատական համակարգի և արդարադատության ոլորտի աշխատակիցների կողմից մատուցվող ծառայությունների շարունակական գործունեությունը պետք է ապահովվի՝ հիմնվելով եվրոպական չափանիշների վրա: Արդարադատության նկատմամբ վստահությունը պետք է շարունակվի նույնիսկ ճգնաժամի ժամանակ:

Ճգնաժամը պահանջում է անհապաղ և հրատապ արձագանք: Այնուամենայնիվ, ճգնաժամին ուղղված ցանկացած տեսակի արձագանք պետք է բացառապես հիմնված լինի իրավունքի գերակայության սկզբունքների վրա և պետք է հարգի ու պաշտպանի մարդու իրավունքները: Արտակարգ միջոցառումները պետք է հարգեն օրինականության, իրավական որոշակիության և համաչափության սկզբունքները և պետք է մշտապես վերագնահատվեն: Դատական իշխանությունները, ինչպես նաև արդարադատության ոլորտի աշխատակիցները, անհրաժեշտության դեպքում, պետք է խորհրդակցեն արտակարգ իրավիճակների ժամանակ ընդունվող կանոնակարգերի վերաբերյալ: Ձեռնարկված բոլոր միջոցառումները պետք է ունենան ֆիքսված վերջնաժամկետ, և դրանց դատական կարգով վերանայումը պետք է իրականացվի պատշաճ ժամկետում:

Սկզբունք 2 (Արդարադատության մատչելիություն)

Համավարակի ժամանակ դատարանները փակելը կարող է անհրաժեշտ լինել՝ արդարադատության ոլորտի աշխատակիցների և դատարան դիմած անձանց առողջությունն ու անվտանգությունը պաշտպանելու նպատակով: Դա պետք է արվի զգուշորեն և համաչափորեն, քանի որ այն հանգեցնում է իրավունքի գերակայության հիմնարար սկզբունքի՝ արդարադատության մատչելիության կարևոր սահմանափակումների:

Արդարադատության հանրային ծառայությունը, այդ թվում՝ արդարադատության մատչելիության ապահովումը, պետք է հնարավորինս պահպանվի այլընտրանքային միջոցներով, ինչպիսիք են առցանց ծառայությունները կամ դատարանների կայքերի և հաղորդակցության այլ միջոցների միջոցով տեղեկատվության հասանելիության ապահովումը (հեռախոս, էլեկտրոնային փոստ և այլն):

Արդարադատության ոլորտի բոլոր աշխատակիցների հետ (ներառյալ՝ փաստաբաններ, իրավապահ մարմիններ, հաշտարարներ և սոցիալական ծառայություններ) ավելի հաճախ անցկացվող խորհրդակցությունն ու համակարգումը կօգնեն ապահովել արդարադատության մատչելիության բարձր մակարդակ:

Արդարադատության մատչելիությունը պետք է ապահովվի բոլոր օգտվողների համար, բայց առողջապահական ճգնաժամի պայմաններում պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել խոցելի խմբերին, որոնք ավելի շատ են տուժում ստեղծված իրավիճակից: Այսպիսով, դատական համակարգերը պետք է առաջնահերթություն տան այս խմբերին առնչվող դեպքերին, ինչպիսիք են ընտանեկան բռնության դեպքերը, մասնավորապես նրանք, որոնք կատարվում են կանանց և երեխաների նկատմամբ, որոնցում ներգրավված են տարեցներ կամ հաշմանդամություն ունեցող անձինք, կամ որոնք կապված են լուրջ տնտեսական իրավիճակների հետ: Պետք է հաշվի առնել նաև ճգնաժամից բխող խոցելիությունները:

Սկզբունք 3 (Անձանց անվտանգություն)

Առողջապահական ճգնաժամի ընթացքում և դրանից հետո առաջնային պետք է լինի արդարադատության ոլորտի բոլոր աշխատակիցների, ինչպես նաև դատարաններ դիմած անձանց առողջության և անվտանգության ապահովումը: Պետք է ձեռնարկել անվտանգության միջոցներ՝ դատարանների տարածքում անհրաժեշտ ֆիզիկական հեռավորությունը պահպանելու համար: Բոլոր միջոցառումները պետք է կազմակերպվեն խորհրդակցության արդյունքում և պետք է հստակորեն բացատրվեն բոլոր շահագրգիռ անձանց, պարբերաբար գնահատվեն և հարմարեցվեն առկա հանգամանքներին: Դրանք կարող են պահանջել լրացուցիչ ներդրումներ դատական ենթակառուցվածքում:

Հեռահաղորդակցումը պետք է հասանելի լինի արդարադատության ոլորտի աշխատակիցների համար: Նրանց պետք է տրամադրվեն անհրաժեշտ անվտանգ SS սարքավորումներ: Առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել հեռավարության ընթացքում նրանց բարեկեցությանը և, մասնավորապես, այն հանգամանքին, որ սրանք բացառիկ աշխատանքային պայմաններ են, որոնք կարող են համապատասխան աջակցություն պահանջել:

Սկզբունք 4 (Գործերի ընթացքի, որակի և կատարողականի մշտադիտարկում)

Առողջապահական ճգնաժամի պայմաններում հատկապես կարևոր են գործերի կառավարման արդյունավետ համակարգերը և վիճակագրական տվյալների հավաքագրման մեխանիզմները, որոնք վերաբերում են դատարանների գործառույթներին:

Դատարանի նախագահները, դատավորները և դատական կառավարման համար պատասխանատու մարմինները պետք է շարունակեն վերահսկել և ղեկավարել գործերը՝ իրենց պարտականություններին համապատասխան, նույնիսկ հեռակա կարգով: Սա ներառում է դեպքերի դասակարգում, դեպքերի հնարավոր առաջնահերթության սահմանում և վերաբաշխում՝ հիմնված օբյեկտիվ և արդար չափանիշների վրա և ապահովելով արդարադատության բարձր մակարդակ:

Հաշվի առնելով այն դեպքերի քանակը, որոնց չի կարող ընթացք տրվել, ինչպես նաև հետաձգված լուծումները՝ մարդկային ռեսուրսները և բյուջետային օժանդակությունը պետք է օգնեն դատարաններին մշակել պլան՝ հետաձգումները դադարեցնելու նպատակով:

Ճգնաժամի ընթացքում և դրանից հետո ռեսուրսների՝ տեղական իրականությանը հնարավորինս մոտ ավելի լավ և ճկուն բաշխումը կարևոր դեր ունի դատարանների գործունեությունն արտակարգ իրավիճակի պայմաններում ապահովելու և դատական համակարգերում առկա դժվարությունների ցանկացած սրացում կանխելու համար:

Սկզբունք 5 (Կիրառարդարադատություն)

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառումը հնարավորություն է տալիս արդարադատության հանրային ծառայությանը շարունակել իր գործունեությունը առողջապահական ճգնաժամի ընթացքում: Այնուամենայնիվ, դրա արագ ներմուծումը և ավելորդ օգտագործումը կարող են հավասարապես բերել բացասական հետևանքների:

SS լուծումները, ինչպիսիք են առցանց ծառայությունները, հեռավար լուծումները և վիդեոկոնֆերանսները, ինչպես նաև թվային արդարադատության հետագա զարգացումը, միշտ պետք է պահպանեն արդար դատավարության հիմնարար իրավունքներն ու սկզբունքները:

SS-ի տեղակայման գործընթացին բնորոշ ռիսկերը նվազեցնելու համար բոլոր օգտատերերի համար դրանց օգտագործումը և հասանելիությունը պետք է ունենան հստակ սահմանված իրավական հիմք: Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել այս տեսանկյունից ամենախոցելի խմբերին: Հետևաբար, այդ տեխնոլոգիաների կիրառման ազդեցությունն արդարադատության ապահովման վրա պետք է պարբերաբար գնահատվի, իսկ

անհրաժեշտության դեպքում պետք է ձեռնարկվեն վերականգնողական միջոցառումներ: Կիրառվող միջոցառումների արդարադատության արդարադատությունը և անձնական տվյալների պաշտպանությունը պետք է սահմանվեն որպես առաջնահերթություն:

Սկզբունք 6 (Վերապատրաստում)

Վերապատրաստումը հիմնարար նշանակություն ունի ապագայում առողջապահական ճգնաժամի արդյունավետ կառավարման համար: Դատական համակարգի աշխատակիցների վերապատրաստումները պետք է համապատասխանեն զարգացող պահանջներին, ներառյալ՝ ՏՏ օգտագործմանը: Առողջապահական ճգնաժամի ընթացքում և դրանից հետո արդարադատության ոլորտի աշխատակիցներին աջակցելու համար պետք է մշակվեն նոր ուսումնական ծրագրեր:

Դատարանների փակումը և արգելափակման միջոցառումների ձեռնարկումը կարող են թույլ տալ, որ արդարադատության ոլորտի աշխատակիցներն ավելի շատ ժամանակ տրամադրեն տանից ապահով և անվտանգ միջավայրում վերապատրաստվելու համար: Ուսումնական հաստատությունները պետք է զարգացնեն էլեկտրոնային ուսուցման հարթակների օգտագործումը:

Արդարադատության ոլորտի աշխատակիցներին պետք է տրամադրվեն հեռավար ուսուցման հատուկ դասընթացներ:

Արդարադատության ոլորտի աշխատակիցներին պետք է տրամադրվեն նաև հատուկ դասընթացներ՝ COVID-19 համավարակից բխող դեպքերի նոր տեսակների վերաբերյալ:

Նման հատուկ դասընթացների պահանջների վերաբերյալ արդարադատության ոլորտի աշխատակիցները պետք է խորհրդակցեն իրավասու հաստատությունների հետ, այդ թվում՝ առցանց հարցումների միջոցով:

Սկզբունք 7 (Ապագայի արդարադատություն)

COVID-19 համավարակը նաև առիթ է եղել արտակարգ իրավիճակների նորարարական փորձի ներդրման համար: Պետք է մշակվի դատական մարմինների համար նախատեսված վերափոխման ռազմավարություն՝ նոր ներդրված լուծումներից օգուտ քաղելու համար: Պետք է վերանայվեն դատարանների ավանդական գործառնությունների որոշ կողմեր (հարաբերությունները լրատվամիջոցների հետ, նոր տեխնոլոգիաների օգտագործման մակարդակը, վեճերի, մասնավորապես միջնորդությունների այլընտրանքային լուծման հնարավորությունների ընդլայնումը):

Դատական իշխանության վերափոխումն ապագայի համար պետք է իրականացվի խաղաղ ճանապարհով և ՄԻԵԿ-ի կողմից սահմանված հիմնարար իրավունքների պահպանմամբ: Ճիշտ կլինի նաև պահպանել անհրաժեշտ երկխոսությունն արդարադատության համակարգի բոլոր դերակատարների միջև և օգտվել առողջապահական ճգնաժամի ընթացքում դատավորների, դատախազների, դատարանների անձնակազմի, փաստաբանների, իրավապահ մարմինների, նոտարների, հաշտարարների և փորձագետների միջև ստեղծված նոր հարաբերություններից:

Եզրակացություն

Անցած 15 տարիների ընթացքում ԱԱԵՀ-ը մշակել է իր մեթոդաբանությունները, գործիքները և լավագույն փորձը՝ դատական համակարգերի արդյունավետության և որակի վերլուծության ու աջակցության համար: Այս գործիքները կարող են օգտակար լինել հատկապես ճգնաժամի և դրա ունեցած հետևանքներին հաջորդող շրջանում, որպեսզի վերցնենք դասեր՝ դրական և բացասական՝ որպես գնահատման գործընթացի մի մաս՝ արդարադատության գործունեության բարելավման համար:

Սկզբունքների հոչակագիրը հիմք է տալիս ԱԱԵՀ-ի հնարավոր նոր ճանապարհային քարտեզի (“feuille de route”) ստեղծման համար, որի նպատակն է անդամ պետություններին ուղղորդել ճգնաժամի այն ժամանակահատվածում, որն ազդում է արդարադատության հանրային ծառայության վրա: